

Csapody Miklós

Erdélyi Fiatalok

(Transzilvanizmus, hőskor és hanyatlás egy folyóirat történetében)

“Szükségből az erényt”

*Hatvan esztendeje annak, hogy az Erdélyi Fiatalok mozgalmanak belső egysége megbomlott, és az erdélyi magyar társadalom új, reális helyzetadatát formálni akaró nemzedék munkájában a polarizáló erők bizonyultak hatékonyabbnak az egységet fönntartani kívánók törekvéseivel szemben. E korszakforduló előzményeit, eseményeit és a hozzá vezető folyamatok irányait mégis csupán jelzésszerűen ismerjük, annak ellenére, hogy a rendszerezett tények ismeretét az évfordulós alkalmon messze túlmutatóan a transzilvanizmus revíziójáról folyó ideológiai-kritikai viták és a megváltozott történelmi viszonyoknak megfelelő új politikai modus vivendi keresése, a kollektív kisebbségi jogok és az autonómia régóta aktuális kérdései teszik mindenekelőtt szükségessé.**

III.

Az Erdélyi Fiatalok: hőskor és hanyatlás

1929-30, az Erdélyi Fiatalok fellépése előtt a magyar ifjúság kulturális-testületi tevékenysége a három egyház kereteiben és a Székelyek Kolozsvári Társaságában folyt, hiányzott azonban az az összefogó magasabb és hatékonyabb szervezet, amely mindezek organizálását elláthatta volna, a meglévő testületek érintetlen, kényes önállóságával.

Olyan mozgalomra volt tehát szükség, amely nemcsak az érdekvédelem gyakorlati teendőit képes ellátni, hanem reális, a történelmi viszonyoknak és a kisebbség létérdekeinek megfelelő új programmal új feladataira is rádőbentti az ifjúságot – amely ezáltal hozzájárul a kisebbségi társadalom belső önépítő erőinek felszabadításához, a széthúzó erők ellensúlyozásához. Ezt a feladatot az 1929-ben színrelépő generáció vállalta magára, mely népi humanista és ellenzéki demokrata,

* Előző lapszámunkban közölt tanulmány folytatása.

a tradicionális, morális értékekre építő eszmekörében, a népszolgálat s a protestáns valláserköles valamint a transzilvanizmus szellemében megteremtette az Erdélyi Fiatalokat.

A folyóirat minden támogatás nélkül működő idologikus mozgalmi-közéleti orgánum volt. A kezdeti ifjúsági egység legfőbb garanciájaként nemcsak a két háború közötti idő egyetlen stabil nemzedéki intézménye volt, hanem a korszak öt legfontosabb folyóiratának (Pásztortűz, Erdélyi Helikon, Korunk, Erdélyi Fiatalok, Hitel) egyike is.¹

Spiritus rectora *Jancsó Béla* volt, aki nemcsak a Tizenegyek közt, de a szegedi Bethlen Gábor Körben is vezető szerepet játszott, s aki legközelebbi munkatársaival: *László Dezső*vel, *Balázs Ferenc*cel, *Debreczeni László*val és *Bíró Sándor*ral látott hozzá a koncepció kidolgozásához és az ifjúság megszervezéséhez.² A főiskolás életet a kisebbségi lét rezervoárjának tekintették, amely a közéleti feladatokra való előkészületnek is alkalmas iskolája. Újszerű sajátossága volt a mozgalomnak, hogy a húszas évek végére saját intézményeit nagyjából már kiépítő erdélyi magyar szellemi életben elsőként fogott hozzá a társadalom előítéletektől mentes megismertetéséhez, és a szociografikus önismeret elmélyítésével hozzájárult az irodalomközpontúság aránytalanságainak fölszámolásához.³ Társadalomtudatosításuk a nemzedékiségben jelentkezett, társadalmatszervezési-művelődéspolitikai elképzeléseik azonban nemcsak saját nemzedékük eszmei tájékozódásának egyszeri kijelölésére irányultak, hanem az új, korszerű és létel-

vű, hagyományra és nyitottságra egyszerre építő, sajátosan erdélyi lét- és szemléletmód általános érvényű megfogalmazását célozták. Eszmeiségükre nagy hatást tett *Ady Endre*, *Szabó Dezső* és *Móricz Zsigmond*, erdélyiségüket pedig a történeti hagyományban, *Kós Károly* és *Makkai Sándor* gondolatainak hatására a fajoknak (nemzeteknek) az emberi értékek magaslatán való találkozásában jelölték meg (*Jancsó Béla*). Helyzeti realitásaik és szigorú erkölcsi következetességük, protestáns humazizmusuk szellemében is őszintén hirdették a magyar-román sorsközösségből fakadó, az emberi jogok teljes és kölesönös tiszteletén alapuló megbékélés szükségességét, amely eszmekörüknek fontos eleme volt. A lap, melyet *László Dezső* az indulástól 1933 végéig romániai magyar főiskolás lapként, majd az 1934-es I. számtól a romániai új magyar nemzedék folyóirataként jegyzett 1941-ig, ezt a gondolatiságot propagálta, közéleti orgánumként pedig a nemzedék valamennyi számottevő testületi eseményét, irodalmi, művészi és tudományos teljesítményét számontartotta. Bár munkájában és a mozgalomban is döntő szerephez jutott természeténél fogva az ideológus elem, programjuk gyakorlati természetű volt, amely a legtöbb látható eredményt a falumunkában hozta. Hatásában azonban nem ezt a tevékenységet, hanem az említett mentalitásformáló szerepet kell a legfontosabbnak tekinteni, azt a "mélypolitikát", melynek életbevágó fontosságát a nagy változásokor pontosan felismerték, mely szemléletet formál és készségeket alakít ki a megváltozott körülményeknek és lehetősé-

geknek megfelelően. Rendkívül nagy jelentősége volt annak, hogy az Erdélyi Fiatalok a kisebbségi egység megvalósítását, ennek garanciáit nem az ideológiai konszenzus kiero- szakolásában, hanem a világnézeti toleranci- ában és a napi politikától való tartózkodás- ban látták. Felismerésük szerint a fölkészü- lést csak ez biztosíthatta; a magyarság egyet- len legális politikai képvisellete, az Országos Magyar Párt megítélésük szerint nem töltö- te be valódi hivatását. Évtizedes működésük során az Országos Magyar Párttal mindvégig szembenálltak.

Az Erdélyi Fiatalok történeti jelentősége a magyar művelődésben abban áll, hogy nemzedékük valóban újat és szükségeset hoz- zott, felismerte küldetését, és új helyzettuda- ta, eszmei orientálóinak hatására népe felé fordult, megteremtve az ifjúság egységét a nemzeti kisebbség leendő egységének előze- tes alapjaként, ideológiájában pedig reális és alkalmazható modus vivendit kínált. Miköz- ben a gondolkodásmód átalakítására vállal- kozott, álláspontját a *világnézeti független- ség* és a *politikamentesség* elveit követve ér- vényesítette. A világnézeti és politikai tole- rancia, a felekezeti szempontok kerülése ép- pen azt a mélyebb, "politikamentes politi- kát" szolgálta, amely a teljes autonómiát, az erkölcs elsőbbségének érvényesítését és a kollektivitás egészséges megszervezését cé- lozta. A világnézeti függetlenség és a politi- kamentesség kategóriái, melyek az "új ideo- lógia" *gyakorlati* képviselétének *elvi* állás- pontjaiként fogalmazódtak meg, a mozgalom és a lap működésének, a vezetőség lépése- nek fő mozgatói voltak.⁵

Az Erdélyi Fiatalok a korszak legfonto- sabb nemzedéki intézményeként előkészítő- je és érlelője volt minden későbbi konzerva- tív, harmadikutas és népi baloldali tájékozo- dásnak, mozgalomnak és szervezetnek. Az a közös alap, amelyen létrejött, mégis csupán néhány évig volt képes fönntartani az egysé- get, a megváltozott körülmények között a po- larizáló törekvések erősödtek meg.

1933 tavaszán az alapítók egysége fel- bomlott, lezárult a fölívelő mozgalmi periódus és új szakasz nyílt az erdélyi ifjúsági mozgalmak történetében, amely az Erdélyi Fiataloknak a szellemi utódlás gondoknak és az állandósult közéleti küzdelemnek az ide- jét hozta. Miután "...az Erdélyi Fiatalok-ban megteremtett ifjúsági egység felbomlott és a szakadás megpecsételődött.", "...heves harc keletkezett a különböző csoportok között. A baloldali diákok szervezkedését követte a jobboldali érzelmű csoportok fokozott akti- vitása és mindannyian szembefordultak az Erdélyi Fiatalokkal, amelyik folyóirat ezen- tül a »romániai új nemzedék« lapjának ne- vezte magát."⁶ Amint *Ligeti Ernő* írta hig- gadt összefoglalójában: "Az »Erdélyi Fiata- lok« mozgalmanak látható kettétörése után két teljes évig alszik minden ifjúsági mozga- lom."⁷

Milyen történelmi okok és ellentétek ve- zettek a belső vitákhoz, a meghasonláshoz és a szakadáshoz? A válasz a mozgalom lénye- gét, a harmincas évek erdélyi világnézeti küzdelmeit és politikai útkereséseit érinti.

1918 után – az adatokat a Tizenegyek e- lözményeinek korából pontosan ismerjük – az 1930/31-es tanévig a magyar középiskolá-

sok száma Romániában 50 százalékkal csökkent,⁸ és a húszas évek iskolatörvényei is (köztük az úgynevezett baccalaureátusnak a bevezetése, mely valóságos tanügyi guillotin-ként működött,⁹ 68 százalékos bukási arányt produkálva a románul még nem jól tudó magyar érettségizők között)¹⁰ nagyban gátolták a továbbjutást. Mégis az 1929/30-as és a következő tanévben a magyar diákság széles tömegeit megmozgató, erőteljes ifjúsági munka bontakozott ki Kolozsvárott az Erdélyi Fialatok hatására. Ennek intenzitása az 1931/32-es tanévben sem csökkent, bár az ifjúság belső tagolódása, felekezeti és szervezeti valamint eszmei-világnézeti megosztottsága fokozódott. A romániai magyar diákmozgalmaknak az a hirtelen és mégis tartós lendülete, melynek kezdete az 1924/25-ös tanévre tehető,¹¹ az 1932/33-as tanévben már megtört. Az ifjúsági közélet lassú hanyatlásának legfőbb oka a világméretű gazdasági válság volt, amelynek mélypontjára 1931 őszén-telén *Nicolae Iorga* egyéves kormányzása idején jutott az ország,¹² s amely a politikai-társadalmi és az egyéni lét valamennyi szférájában elháríthatatlanul megmutatkozott.

Az Erdélyi Fialatok megeremtetten felekezeti fölötti egység 1932-re föllazult, majd rövidesen megbomlott, főként a XI. Pius által 1931-ben kibocsátott *Quadragesimo Anno* kezdetű szociális pápai enciklika és a nyomában világszerte – Erdélyben is rohamosan és erőteljesen – kibontakozó neokatolicizmus hatására.¹³ Ez az új irány az erdélyi magyar római katolikus egyházban is többszörösen fölerősítette a különszerveződés régi és haté-

kony intencióit, ami kedvezőtlenül hatott a hagyományos erdélyi sokféleség történeti adottsággá szilárdult elképzeléseivel szemben, és különösen a kisebbségi helyzetből adódó egység erkölcsi parancsa – az Erdélyi Fialatok alapvető egységelve – ellenében. E tendenciák az ugyancsak hagyományos különszerveződés öröksége mellett az internacionális katolikus tradíció hagyományos erdélyi közösségerősítését is szolgálták, az adott összefüggésben párhuzamosan mobilizálva a felekezeti elkülönülés erőit is. A gazdasági válsághelyzet határása viszonylag gyorsan megerősödni látszott a baloldal, az illegálisan szervezett munkásmozgalom is, melynek valódi tagjai és szimpatizánsai szokatlan ütemben aktivizálódtak a “másik oldal” képviselőiben.

1931-ben a magyar diákság már mind jobban rákényszerült, hogy anyagi helyzeténél fogva tanulmányait megszakítsa. Otthon készültek vizsgáikra, így ez is hozzájárult a mozgalmi élet, az Erdélyi Fialatok meggyengüléséhez. A lapot és a mozgalmat elindító nemzedék tagjai is részint már végeztek, s többségük ugyancsak elhagyta Kolozsvárt; jelentős része volt a hanyatlásban annak is, hogy az első-másodéves hallgatók már nem igen akartak bekapcsolódni abba a mozgalmi életbe, melynek kereteit nem ők, hanem az Erdélyi Fialatok alakították ki. Ez az utódlási gond csak részben magyarázható az önfenntartás megnehezült anyagi körülményeivel, sokkal inkább azzal, hogy a radikalizálódó jobb- és “baloldal” koncepcionális és eszmei malomkövei között őrlődő legújabb generáció már elutasította az előtte járók el-

képzeléseit és erőfeszítéseit. "Nem évekkel számlált és fizikailag megkülönböztethető generációról akarok beszélni – írta a fiatal *Makkai László*, Makkai Sándor püspök fia –, hanem az ideológiák nemzedékeiről, korkülönbség nélkül. És főleg arról a generációról, a harmadikról, mely úgyszólván két szék között a pad alatt maradt. Két ideológia malomköve közt őrlődünk. Általánosságban múltnak és jövőnek szoktuk nevezni őket. Ha jobban szembenézünk velük: a polgári gondolkodás és az új szociálista világtrend katonái szegeznek egymásnak szuronyt." "…rettentés a helyzete azoknak, akiket én a harmadik generáció-nak nevezek.¹⁴ Ezek, akik előtt a bálványozott múlt fekete hibái sötét felhőként tornyosulnak, ismerik ezeket a hibákat és boldogan futnának előlük, új, szebb jövőbe. De a jövő gárdájának, a második generáció ideológiája gyötrelmes rablánc nekik. Dogmává szilárdult szociálista tanokat nem tudják már a saját viszonyaikhoz hajlítani. Az ily formában elképzelt jövő menthetetlenül sivár előttük... Nem olyan válaszüton állnak, ahol két út közül bármelyiket lehet választani. Ők mind a két utat egyformán gyűlölik, de tehetetlenül kívánják is."¹⁵ Ezeknek a fiataloknak a bizonytalanságát és bizalmatlanságát tovább erősítette a felekezeti fölötti ifjúsági szervezkedést ellenző egyházi vezetőkörök hatása is, ami különösen a *Méliusz József-Domokos Pál Péter*-féle, nagyhatású összeütközés óta¹⁶ a felekezeti eskedés új, erőteljes (és bár megérthető, de fölöslegesnek ítéltető) hullámát és a fokozódó Erdélyi Fialatok-ellenességet eredményezte. Furcsa módon nyilvánult meg az ifjú-

sági élet autonómiája elleni támadás a Székely Társaság működésében is, amely *Deák Ferenc* elnöksége idején egyenesen szabotálta az Erdélyi Fialatokat és híveinek tevékenységét. A mozgalomtól való elfordulásnak oka volt a hatóságok falumunkát akadályozó, gátló föllépésének is. Nem jelentéktelen személyi oka pedig a hatásfok átmeneti csökkenésének, hogy Jancsó Béla bizonyos időre kivonta magát a közéletből, hogy egyetemi kötelezettségeinek eleget tehessen: orvosi diplomáját 1933 elején szerezte meg Szegeden.

Mindezeket túl oka lehetett a mozgalmi élet hanyatlásának az a spontán nemzedéki gesztus is, amely inkább csak a megelőző nemzedék törekvéseinek pusztá tagadását jelentette; az ifjúság jelentős részének szociális érzületű csökkenni látszott; alábbhagyott a falumunka, csökkent a szemináriumok látogatottsága. Ezzel egyidőben a felekezeti diákegyesületek munkája is alábbhagyott.

Az említett módon és mértékben megerősödött viszont a baloldal is, melynek egyik első színrelépése az ifjúsági közéletben az Erdélyi Fialatok 1932 őszi főiskolás konferenciáján történt. Az Erdélyi Fialatok ekkor már másodszor kezdte meg évi működését a Kolozsvárra érkezett elsőéveseknek rendezett évnvnyitó, tájékoztató-bevezető jellegű konferenciájával. A november 5-én kezdődő háromnapos előadássorozaton *Szentimrei Jenő* a társadalom és az ifjúság kapcsolatait elemelve lényegében az Erdélyi Fialatok falu- és autonómiakoncepcióját fejtette ki;¹⁷ *Varga Béla* filozófus, teológiai tanár, a ké-

sőbbi unitárius püspök Korunk lelki problémáiról címmel tartott előadást, amit László Dezső áttekintése és az új erdélyiség vázlata követett.¹⁸ A konferencia az ifjúság hatalmas érdeklődése mellett zajlott – írta a beszámoló. – Átlag kétszáz magyar főiskolás szorongott a református gimnázium termében... Az előadásokat mindannyiszor eleven vita, néhányszor nívós felszólalással, követte. Célunkat: az ifjúság érdeklődésének felkeltését teljes mértékben elértük. A konferencia az erdélyi sajtóban is élénk visszhangot vert fel. Egyes lapok politikai színezetű és irányzatos beállítású támadó írásai mellett a nagy erdélyi magyar lapok (Ellenzék, Keleti Újság) hosszabb cikkekben számoltak be a konferencia lefolyásáról... Ugyancsak Szentimrei írta a találkozóról: "Lecsatlakozni (...) annyit jelent, mint szolgálékkal születni és vizsla szemekkel keresni az utat, hogy kit hogyan szolgálunk ki, ki lesz a hatalmasabb úr, kinél lesz kellemesebb és jövedelmezőbb a szolgaság? Született lakájok lelki szegénysége az, akik megérdemlik örökös lakájsorsukat, most éppúgy, mint a legvilágmegváltóbb diktatúrák eljövetelekor."¹⁹ Érdemes eközben utalni a "politikai színezetű" támadások egyikére, a temesvári 6 Órai Újság cikkére, amely a következő címet viselte: "Leszámoltak a kolozsvári diákok az Erdélyi Fialatok reakciós lélekkufárjaival". A cikk szerint a "marxista tudományok" iránt érdeklődő ifjúság szembefordult végre az "erdélyi grófok, nagytőkések és papok" irányította mozgalommal.²⁰ Az a szakadás, amelynek háttere a lap következő évi márciusi értekezletén bontakozott ki és vált véglegessé, már ekkor

érzékeltetővé vált a nyilvánosság előtt.

A konferencia valóban fordulópontot jelentett, ha nem is az új nemzedék eszmei tájékozódásában, de az ifjúsági közéletben mindenképpen. A "baloldal" felé orientálódók a kapitalizmus csődjéről beszéltek: *Demeter János* a munkásmozgalomhoz való csatlakozást javasolta *Csögör Lajossal* és *Rohonyi Vilmoossal* együtt, akik be is jelentették elhatározásukat.²¹ A fordulópont súlyát és mibenlétét elemezte László Dezső és Jancsó Béla is az 1933-as évfolyam első számában.²² László Dezső összefoglalója, amely 1929 nemzedéke eszmei és mozgalmi produkciójának mérlegeként – a főiskolás élet számukra való lezárulásakor – az *Ellenzékben* is megjelent, a konferenciát a következőképpen értékelte: "Elvitathatatlan tény, hogy az Erdélyi Fialatok őszi konferenciája határkövet jelentett a főiskolás mozgalmak életében. A marxista ifjúságot és a neokatholikusokat mint kész világnézetek képviselőit mutatta be. Úgy látszott, hogy a liberális szellemet képviselő unitáriusok és az Evangélium álláspontját hangsúlyozó reformátusok, a világnézeti függetlenséget hirdető Székely Társaság és az Erdélyi Fialatok nemesak támadások kereszttüzebe kerültek, hanem ki is estek a nagy rostán. Divatos dolog volt a konferencia után arról beszélni, hogy tulajdonképpen két jelentős mozgalom van Erdélyben, a két világnézeti álláspontot elfoglalt mozgalom: a marxista és a katolikus. A konzervatív körök a katolikus mozgalmat, mint iskolapéldát emlegették; a marxisták pedig minden radikálizmust a fiatal marxistáknak tulajdonítottak. Az ifjú katholiciz-

mus magának vindikálta az egész erdélyi magyarság megtartásának jogát, viszont az ifjú marxisták úgy léptek fel, mint az igaz haladás egyetlen képviselői.”²³ A két új jelenséget a folyóirat szerkesztője a világnézeti függetlenség tükrében így minősítette: “Az elvek értékelésénél nagyon tisztán kell látnunk, hogy mi az az érdek, amiért valaki egy elvet magáévá tesz és vall. Ez a két csoport dogmatikus recitálással tárja elő a mozgalmak mögött álló nagy közösségek általános tételeit. Amit az ifjú katolicizmus Erdélyben mondott, olyan általános igazságcsoport, amit a világ bármelyik pontján el lehet mondani. Ugyanígy az erdélyi fiatal marxistáknál is nélkülözniük kell a sajátosan itt és most való látást. Két ifjúsági mozgalom áll előttünk, és mindkettő éppen ifjúsági karakterét adta fel akkor, amikor dogmatikus világnézetek propagálójává lett. Az erdélyi ifjú magyar katolicizmus mozgalomának gyökere természetesen nem Erdélyben, hanem Rómában van. Ez a csoport egy nagyobb társadalmi és gazdasági koncepció ide előretolt állása.

A marxista csoport az egyetemesség igényével lép fel, de letagadhatatlan, hogy megmozdulása, akár öntudatosan, akár öntudatlanul, szintén egy máshonnan ide irányított erő propagandisztikus megjelenése. Nem kétkedem a mozgalmak tagjainak teljes jóhiszeműségében, de egyik mozgalomban sem látom a sajátos erdélyi gyökeret és erdélyi szint. Erdélyben itt gyökerező, itt kialakult új látási módra van szükség... Megriadt katolikus fiatalok természetesen könnyedséggel sorakoznak fel a pápa által diktált világ-

nézeti állásfoglalás mögé. Már mint ifjúság önálló döntése előtt csatlakozik egy kidolgozott rendszerhez és felvonul a marxista front ellen.

A marxista mozgalommal szemben nekünk kisebbségnek nem szabad elfelednünk, hogy a marxista propaganda természetesen keresi meg az ifjúságot, mert ebben könnyebben talál propaganda eszközt. Neki pedig ma legelső sorban erre van szüksége. A marxizmus mellett döntött ifjúság, maradék nélkül propaganda eszköz, olyan, mint az újság vagy a rádió. *A nagy marxista felsorakozás előtt egészen mellékes, hogy az elvei mellett felsorakozott ifjúsággal vagy kisebbségi magyarsággal mi lesz. Nekem és nekünk nem mindegy. A magyarság számára az élet legelső parancsa önmaga létének biztosítása. (Kiemelés-Cs.M)* Nekünk semmiképpen sem szabad a marxista-kapitalista háború malomkövei között felőlnünk. Nem engedhetjük, hogy riadtságunkat, fejesztettségünket kihasználva, mindkét oldal minket játszdjon ki ellenfelével szemben. *Nekünk belső autonómiára van szükségünk. (Kiemelés Cs.M)(...)* Nem mondom, hogy el kell zárkóznunk az egyetemes mozgalmak elől. Ezt nem is lehet megtenni. De a sort meg kell fordítanunk. Nem az egyetemes mozgalmak beidegzésével kell Erdély felé jönnünk, hanem Erdélyből kell azokra néznünk... Szomorú dolog volna az ifjú katolicizmuson keresztül az ifjúság figyelmét is elvonni a sajátos erdélyi katolikus problémák elől. Az ifjú katolicizmusnak sajátosan erdélyinek kell lennie. A felvidéki Sarlósok marxizmusát egyoldalúságai és különböző

felfogásom dacára is tudom tisztelni, mert fejlődés eredménye, mert magyar, mert ha egyetlenes elvek hatására született is, nem átvett, hanem az ifjúság által elért eredmény.²⁴

Tény, hogy ehhez mérhető határozottságú elvi állásfoglalással a folyóirat történetében később csak a Vásárhelyi Találkozó körüli időkben találkozunk újra. Kétségtelen az is, hogy a Falvak Népe-ügynek és a konferenciának az együttes hatása csapódott le abban a máig élő értékelési sémában is, amely az Erdélyi Fialatok mozgalmi egységének megbomlását a következő hármasságban írja le: a kezdeti egység után a). kiválik a mozgalom "balszárnya", s ennek lapja, a Falvak Népe fogja megvalósítani az Erdélyi Fialatok falukutatásának "dialektikus folytatását",²⁵ b). a nemzeti konzervativizmust és "új rendiséget", konzervatív reformot, "jobbaldalt", "fasizmust" stb. képviselők, az Erdélyi Fialatok "jobbszárnya" 1935-ben ugyancsak kiválik s megalapítja a Hitelt; c). a konzervatív reformista centrum pedig, amely továbbra is uralja a lapot, elkötelezi magát az Országos Magyar Párt politikai törekvései mellett (amelyekkel a valóságban szembenállot); ez a megmaradt mag később annyira "elszigetelődik", hogy a Vásárhelyi Találkozón sem vesz részt, 1937 októbere után pedig egészen eljelentéktelenedik.²⁶ A leegyszerűsítő megfogalmazások sorából érdemes idézni a legigényesebbek egyikét, *Mikó Imre* 40-es évekbeli álláspontját, amin lényegesen később sem változtatott: "Az ezerkilencszázharminchármas évek nagy szellemi harcaiban az »Erdélyi Fialatok« világ-

nézeti függetlenséget hirdetett s ennek következtében elveszítve jobb és balszárnyát, a lap egy szűkebb, de szívósan kitartó református ifjúsági csoport kezébe került."²⁷ Ez az alapsablon, bár a lényeges történeti tényeken túlmenően sok valódi, rejtettebb összefüggést is megragad, egészében véve felületi: leegyszerűsítés eredménye, mely nem számol bizonyos sorrendiségekkel és olyan – személyi színezetet sem nélkülöző, később politikai töltettel is ható – körülményekkel, amelyek a konkrét okai voltak az alapítók egysége fölbonnlásának. A vezetőség maga valóban Jancsó Béla, László Dezső, Debreczeni László és mások alkották, az 1933-as értekezlet azonban egyszerre zárt ki egy "jobbaldali" aspirációjú főmunkatársat és egy baloldali meggyőződésű alapítótagot, az utóbbit sem politikai elkötelezettsége miatt, hanem mert megszegte a szolidaritást és mert megtámadta a folyóiratot. Hangsúlyozni kell: a baloldali említett megerősödése csak fokozta a meghasonlást és a belső viszályt, ami nyilvánvalóan konfliktusokhoz vezetett volna a Falvak Népe nélkül is, Demeter János kizárása azonban nem az ő politikai-világnézeti hovatartozásának, hanem a mozgalmat már veszélyeztető, élesen támadó tevékenységének következménye volt.

Később a "jobbszárny" integrálódott a politikai életbe, majd – nem annyira ők, mint inkább a "harmadik nemzedék" – megalapították a Hitelt, amelynek második szakasza tekinthető jobbaldali beállítottságúnak, a "balszárny" pedig – megerősödve az 1933-as és későbbi kilépésekkel is, 1934-ben az *Ady Endre Társaságban*, majd az *Erdélyi Rea-*

listák csoportjában, 1937-ben az *Új Erdélyi Antológiá* ban, egy évvel később pedig az *Erdélyi Enciklopédia* kiadóban teremtette meg a maga időleges kereteit.

IV.

Az egység megbomlása

Demeter János, az Erdélyi Fiatalok egyik alapító főmunkatársa 1932. szeptember 30-án hetilapot indított Falvak Népe címmel, anélkül, hogy lapalapítási szándékát az Erdélyi Fiatalok körében jelezte volna. Az 1934. március 19-én betiltott lap elvi előzménye a Kommunisták Romániai Pártjának (KRP) 1931. december 3-24. között Moszkvában tartott V. kongresszusa volt, amely állást foglalt a kisebbségek elnyomása ellen,²⁸ és kimondta a parasztság megszervezésének szükségességét, elhatározva egy kommunista irányítású, a Falvak Népe alcímében (Földművesek és falusi szegények hetilapja) is jelzet profilú orgánum létrehozását.²⁹ E határozat alapján Kohn Hillel,³⁰ a KRP kolozsvári területi bizottságának tagja és Demeter János között kapcsolat jött létre.³¹ Kohn Hillel Demetert az Erdélyi Fialokkal való szakításra³² és önálló kommunista lap alapítására ösztönözte, megígérve neki a lap anyagi fedezetének biztosítását is.³³ A lapindítást megelőző tárgyalás 1932 szeptemberének elején folyt le – tehát még a főiskolás konferencia előtt –,³⁴ amikor a lap politikai irányvonalát illetően a román és a magyar hivatalos politikával való radikális szembefordulásban állapodtak meg. A lap szerkesztőbizottsága és köre gyakorlatilag *Amal Márk* marxista szemináriumának egyik csoportjá-

ból állott: Demeter János szerkesztő mellett itt találjuk az Erdélyi Fialoktól a később kivált Jancsó Elemért,³⁵ Csögör Lajost, Rohonyi Vilmost, Vincze Jánost,³⁶ és Bányai Lászlót. Az irányítást a párt részéről később nem Kohl Hillel, hanem Szirmai János végezte.³⁷ A Falvak Népe fennállásának rövid időtartama alatt – 25 száma jelent meg – ténylegesen szembefordult a Magyar Párt törekvéseivel és a román kormányok kisebbségellenes politikájával, s nagy szerepe volt az V. kongresszus határozatainak érvényesítésében, a kommunista célokat szolgáló kisebbségi tömegszervezkedés elősegítésében. Beszámolt a földművesgyűlésekről, munkássegélyakciókról, a Szovjetunió életéről: 15-17 ezres példányszámban jelent meg benne furcsamód Illyés, József Attila, Tamási, Méliusz József, és a lapban közölte álnéven Nagy István első novelláját is. (A betiltás után, a lap utódként jelent meg Csögör Lajos szerkesztésében az *Ellenzéki Közlöny*,³⁸ egyidőben a Magyar Párt ellenzékének kommunista irányítás alatti megszervezésével; 1933. június 19-én – már kizárása után – az ellenzék gyűlésén Demeter János is részt vett.³⁹ Ugyancsak a Magyarpárti Ellenzék adta ki még 1933-ban a *Népakarat* című folyóiratot, majd ennek betiltása után a marosvásárhelyi *Szekelyföldi Néplapot*.)

A Falvak Népet – első négy számának megjelenése után – László Dezső méltatta az Erdélyi Fialatok 1932 novemberi számában, kiemelve bátor hangját; kritikai észrevételeit nem szervezeti összetartozásuk számonkérésével vetette fel, hanem azokra a kérdésekre mutatott rá, amelyekkel az Erdélyi Fialatok

nem érthetett egyet. Az Erdélyi Fialok ugyanebben a számban azt is tudatta olvasóival, hogy "A Falvak Népe Demeter János magánvállalkozása. Lapunk semmilyen vonatkozásban nem áll mögötte." Erre az elhatárolódásra azért volt szüksége a csoportnak, mert – minthogy Demeter az Erdélyi Fialok főmunkatársaként indította az illegális KRP lapját – formálisan ez a vállalkozás is az Erdélyi Fialok sajtójának tűnhetett a közvélemény előtt, holott a Falvak Népe olyan hangnemben támadta a magyar társadalom bizonyos rétegeit és személyiségeit, amely nemcsak ellentétes volt az Erdélyi Fialok felfogásával és egységkoncepciójával, de az előfizetői bázis lassú felszámolódásának a veszélyét is kézzelfoghatóan előidézte, ami a lap kényszerű megszűnését jelentette volna. Veszélyeztette ugyanakkor Mikó Imrének *Az erdélyi falu és a nemzetiségi kérdés* című munkájának kiadását is, mert a Falvak Népe megjelenése után *Bánffy Ferenc* báró – a lapot az Erdélyi Fialokkal azonosítva – visszalépett a könyv megjelentetésének anyagi támogatásától.⁴⁰

László Dezső észrevételeire Demeter János válaszolt a Falvak Népe 1932. november 11-i számában *Válasz az Erdélyi Fialoknak* címmel, amelyben Lászlónak általa később provokációnak nevezett "vádjait" utasította vissza. Cikkében – mint később szóban is – közös nevezőre hozta a Magyar Párt és a klérus törekvéseit az Erdélyi Fialokéval: "Annak az intelligenciának, amely az Erdélyi Fialokhoz tartozik, érdeke, de a magyar falusi szegényeknek nem érdeke, hogy szent testvériségben hagyja magát nyúztatni

mindenféle faji és vallási, sokszínűen egyszínű élőködők által." Ez a kitétel volt az, amelyik Demeter János kizárásakor a legsúlyosabb körülménynek minősült, s amelynek feltételezése és hangja teljes joggal sértette az Erdélyi Fialokat. A válasz nemcsak sértő, hanem érthetetlen is volt, hiszen a kizsákmányolásban érdekeltnek nevezte Jancsó Bélán és Balázs Ferencen át (aki unitárius egyházi főhatóságának állásfoglalása ellenére is terjesztője volt a Falvak Népe-nek!) *Dsida Jenő* és Mikó Imréig mindazokat, akik közé maga is tartozott. Ekkor kelt szárnyra a mondás, hogy Demeter János mindenkit megtámad, még önmagát is...

Noha az ironia nem hagyta el a folyóirat munkatársait és körét, az Erdélyi Fialok tudták, hogy a kommunista bomlasztás nem maradhat hatástalan mozgalmukra sem.

Mikó Imre 1932 novemberében tért vissza Bukarestből, ahol az Országos Magyar Párt titkárságán dolgozott; az Erdélyi Fialok szerkesztősége a faluszeminárium vezetését ajánlotta fel neki, ezt azonban nem vállalta. Rövidesen az alapítók értekezletének összehívására kérte Jancsó Bélát, azzal határozzanak a lapnak a főiskolás konferencia utáni irányáról, illetve az esetleges felszámolásról.⁴¹ Az azonban már Mikó saját helyzetének tisztázására irányuló kérésétől függetlenül is szükségessé vált, hogy a felmerült kérdésekben döntsenek és hogy újabb munkatársakat vonjanak be a folyóirat munkájába a fiatalabbak közül. Az 1931. július és 1933. március közti tevékenységről való beszámolás időpontját 1933. március 8-ra tűzték ki, amely ülés 9-én folytatódott; ezt 10-

én és 14-én két további megbeszélés követte, amikor a lap újjászervezéséről tárgyaltak. Az értekezletet előkészítő László Dezső 1933. február 21-én a következő felhívással fordult a főmunkatársakhoz:

Kedves Barátom!

Szerkesztőségünk úgy határozott, hogy az alapítók gyűlését f. évi március első napjaira hívja össze.

A gyűlés anyagának előkészítéséhez szükségünk van a következő adatokra:

1). Milyen munkát fejtettek ki az alapítók a lap érdekében 1931. július óta? Mennyiben valósították meg ezeket a feladatokat, melyeket az 1931. júliusi, illetve 1932. februári alapítógyűlésen vállaltak magukra?

2). Milyen kérdések tárgyalásának felvételét javasolják az alapítógyűlésre?

3). A lap jövő munkájára vonatkozólag milyen tervek közös megbeszélését tartják fontosnak?

4). A fenti három pontra vonatkozó részletes válaszodat beszámoló, illetve javaslat formájában legkésőbb március 1-ig szíveskedj írásban közölni."

Válaszában Debreczeni László a világnézet-i függetlenség fenntartását és egyidejűleg a határozottabb társadalombírálat szükségességét fejtette ki, Jancsó Bélához hasonlóan, aki a politikamentességnek a társadalomtudományi munkában való megerősítést szorgalmazta. Jancsó Elemér azt tartotta fontosnak, hogy "...a lap szellemében, irányában a mérsékelt szociáлизmus szolgálatában álljon. Ne foglaljon politikailag állást, ne támadjon pártokat és egyházakat, hanem

pozitív szociális irányt valljon és ezzel ellentétes cikkeket ne hozzon le (legfennebb vita formájában). Semleges ízü cikkek lehozhatók." Mikó Imre terjedelmes válaszában a szigorú önkritikát sürgette: "A helyzetanalízis és az alapítók véleményének meghallgatása után a gyűlés második csoportját a lap és a mozgalom további folytatásának, vagy nem folytatásának megbeszélése tenné ki." Demeter János nem adott munkabeszámolót, csupán javaslatot tett néhány dologban és fegyelmi eljárási indítványt jelentett be a szerkesztőség tagjai ellen:

Kolozsvár, 1933. március 5.

Kedves Barátom!

Válaszolva a II. 21-én és III. 2-án kelt leveleidre, értesítelek, hogy az Erdélyi Fialatok március 8-ra kitűzött főmunkatársi értekezletén személyesen kívánok részt venni. A második levélben jelzett tárgysorozatot tudomásul vettem és azt a következő indítványokkal kívánom kiegészíteni:

I. Vonassék felelősségre az Erdélyi Fialatok szerkesztő-bizottsága, amiért a főmunkatársak testületi megkérdezése és beleegyezése nélkül úgy a lapot, mint a mozgalmat egy politikai irányzatnak a szolgálatába állította.

II. Delegáljanak a főmunkatársak fegyelmi bizottságot, amely a felelősség ügyében a vizsgálatot maradéktalanul levezesse: állapítsa meg azokat a személyeket, körülményeket és érdekeket, amelyek az Erdélyi Fialatok politikai angazsálásához vezettek és a vizsgálat eredményének megfelelően terjesszen elő javaslatot a megfelelő retorziókra.

III. Új szerkesztő-bizottság választandó pontosan körvonalazott elvi programmal és hatáskörrel.

IV. Megtárgyalandó és revízió alá veendő az Erdélyi Fiatalok egész ideológiája.

V. Mondja ki állásfoglalását az Erdélyi Fiatalok főmunkatársainak értekezlete kisebbségi közéletünk minden életbevágó problémájában.

Ami a február 21-i levelednek első kérdését illeti, arra a főmunkatársak értekezletén kívánságodra készséggel fogok válaszolni.

Szíves üdvözlettel

Demeter János s.k.

A kizárás vitájára, a résztvevők álláspontjára a három ülésről készült, a megjelenetek kézjeggyével hitelesített négy jegyzőkönyv derít fényt. A március 8-i jegyzőkönyv tanúsága szerint az alapító-beltagok beszámolóinak ismertetése után Jancsó Béla olvasta fel a szerkesztőbizottság jelentését, László Dezső pedig Demeter János beadványát tárta a gyűlés elé, kérve az abban említett fegyelmi vizsgálatot. Demeter kijelentette, hogy "semmilyen politikai pártnak nem tagja", "de politikai téren mozgó helyzet adott ki." Hozzátette, hogy a többi főmunkatárs is kifejt politikai tevékenységet, hiszen többen egyházi alkalmazásban állnak és nem egy közülük névvel jegyzett politikai cikket is közöl. Demeter János hangsúlyozta, hogy míg a László Dezső jelentésében foglaltakkal egyetért, "a lapban képviselt világnézetet nem fogadhatja el". Válaszul a szerkesztőbizottság nyomtökösan hangsúlyozta,

hogy a főmunkatársak felé "semmilyen világnézetet kikötést nem tett", így Demeter álláspontját elvetették. Itt kell hangsúlyozni, hogy a már emlegetett egység, a közös platform nem ideológiai egyeztetés, vagy kierőszakolt konszenzus esetleges eredményét jelentette, hanem a magasabb egységet, a társak autonómiájának tiszteletbentartását; az Erdélyi Fiatalok működését e tekintetben is a tolerancia jellemezte, hiszen épp a sokféleségben teremtett időleges egységet. Nemcsak "világnézetet kikötések" nem voltak, hanem a politikai működés is lehetséges volt, mindaddig, amíg az az Erdélyi Fiatalok szellemével nem volt ellentétes, vagy nem hatott rá károsan – a politikamentességi határozat,⁴² de már a szervezeti szabályzat⁴³ is ennek feltételeit írta körül.

Demeter János vádjának elejtése után a bizottság a további nézeteltérések elkerülésére azt javasolta, hogy "a világnézetet kérdések mostani alapítói gyűlésünkön alapos megbeszélés tárgyát képezzék." Ezen a napon Demeter János kizárásáról nem esett szó.

A másnapi, március 9-i gyűlésen, amely Balázs Ferenc elnökletével folyt le a Református Kollégiumban, elsőnek Debreczeni László szólalt fel Dr. Péterffy Jenő és Demeter János vétsége ügyében. Péterffy esete viszonylag egyszerű volt: "Az EF politikamentességi állásfoglalásával ellentétbe került dr. Péterffy Jenő alapító beltagunk, amikor a M párt (Országos Magyar Párt - Cs.M) kvári tagozatának ugyanazon gyűlésén (1932. jan. 4.), amelyen az ún. harmincévesek először léptek a politikai porondra, el-

vállalta a tagozat jegyzőségére való jelöltetését. Az 1932. február 16-18-i alapító beltagok gyűlése megállapította az ellentétbe kerülést és a határozat be nem tartását, és azt a határozatot hozta, hogy mihelyt az ellentét miatt az Erdélyi Fiatlokat támadás éri, Péterffynek köteleiségévé teszi kilépőlevele benyújtását. Miután ilyen támadás nem következett be, a dr. Péterffy Jenő kilépőlevelének benyújtására nem került sor.⁴⁴ Az viszont ebben az esetben – Demeterhez hasonlóan – sem lehetett lényegtelen, hogy a folyóirat munkájában nemigen vett részt, írása is csupán egy jelent meg a lapban.⁴⁵ Mivel megszegte a szervezeti szabályzat VII. pontját, távollétében történő kizárása körül nem merült fel kétség.

Figyelemreméltó, hogy ha valaki egyáltalán exponálta magát az Erdélyi Fiatlok részéről a politikában, ráadásul a mozgalom által kevés rokonszenvvel kísért Országos Magyar Párt irányában, akkor Mikó Imre igazán elkötelezte magát. 1932 januárjától a párt bukaresti irodájában dolgozott, később, öt esztendő múlva pedig a román parlament legfiatalabb magyar törvényhozója lett. Mivel azonban megnyilvánulásai kifelé sohasem sértették a lapot, tevékenysége pedig kezdetben nagy segítséget jelentett, kizárása föl sem merült. Szerepe volt mindebben annak a rokoni és baráti viszonynak is, ami idősebb unokatestvéréhez, Jancsó Bélához fűzte, aki megértéssel, bár némi aggodalommal figyelte Mikó eszmei tájékozódásának irányváltásait s próbálta elősegíteni tevékenységét, például könyve kiadásának szorgalmazásával is; amíg ezt Mikó kifejezetten nem kérte, neve

közreműködésének megszűnte után is ott állt a lapon,⁴⁶ az Erdélyi Fiatlok erkölcsi tekintélye tehát mögötte állott formális kilépéséig.

Péterffy ügyének tisztázása után kerültek sorra a Demeter János működésével kapcsolatos kifogások; a számbavétel láthatóan növekvő fontossági sorrendet is jelentett. Az első "vádpon" a lap 32-es konferenciájával kapcsolatban merült fel, miszerint azon Demeter a lap ellen éles obstrukciót vezetett volna. A jegyzőkönyv szerint Demeter ezt cáfolta, hozzátéve: "Ha obstrukciót vezettem volna, akkor sem fogadnék el magam ellen fegyelmi bizottságot, mert az Erdélyi Fiatlok szerkesztősége megérdemelte volna az obstrukciót.", mivel "a lapot egy világnézeti irányba tolt". Ezzel kapcsolatban érdemes idézni a szerkesztőbizottság 1933 elején készült, Jancsó Béla és László Dezső készítette beszámolóját: "Főiskolás konferenciánk különben többek között egy különösen szomorú tény hozott napvilágra. Azt egészen természetesnek vettük, hogy az előadók felfogásával a hallgatóság egy része nem értett egyet. Éppen az volt a célunk, hogy napvilágra hozzuk a fiatalság rejtett arcát. Egyetlen konferenciánknak sem volt akkora sikere ebből a szempontból. Céltudatosan kértünk fel olyan embereket, akiknek előadása nem fog nyom nélkül maradni az ifjúság lelkében. Világosan beleláltunk az ifjúság gondolkozásába. Kitűnő helyzetanalízist kaptunk. Szembekeřült egymással a marxista és a r.kath.főiskolás ifjúság. Ez a konferencia az összes ifj. mozgalomnak lökést adott. A konferencia nagyon is eredményes volt. A szomorú az

volt, hogy a lap vezetősége nem tudott a konferencia programját és lefolyását illetően egy testként állani. A résztvevők egy jelentékeny része azzal a benyomással távozott, hogy a lap alapítói között éles szakadék van. Mi sohasem titkoltuk, hogy felfogásunkban sohasem voltunk mindenben egységesek, de akkor, amikor nyilvánosság előtt vagyunk, egyeknek kell lennünk fellépésben és taktikában. Demeter János alapító tagunk azt a benyomást keltette, hogy az Erdélyi Fiatalok konferenciáján éppen ő az, aki a felkért előadók ellen sokszor kellemetlen és az illem határait túllépő obstrukcióban részt vett. Azzal a támadásával, amit Szentimrei Jenő szerkesztő ellen személyesen intézett, túllépte a szabadságnak azt a határát, amivel egy munkaközösség egyik tagja rendelkezhetik. Lehet közte és Szentimrei között jogos harag, ez privát ügy; neki, amíg egy munkaközösségnek tagja, a közös munkában alá kell rendelnie magát a közösség érdekének. Egyetlen mozgalom vezető tagja sem sértheti meg a mozgalomnak szolgálatot tevő vendéget a mozgalom összejövételén.”⁴⁷

A második pont Demeter mozgalmosvezető különtevékenységét érintette, Demeter ugyanis a *Falubarátok Szövetségével* olyan célkitűzésekkel indított mozgalmat, melyek az Erdélyi Fiatalok “programját nem fedik, a nélkül, hogy erre vonatkozóan a szerkesztőséggel megállapodott volna”. A csoportosulásról, amelyet a Falvak Népe körül terveztek volna kialakítani a lap munkatársai, önéletrajzi visszaemlékezésében Demeter évtizedekkel később így ír: “Anélkül, hogy mellőztük volna a polgári demokratikus vonalon

közeledő vagy tisztán népiességből közeledő barátainkat, a törzsgárda mozgalmat kezdeményezett a Falvak Népe körül kialakult tábor megszervezésére. Elképzelésünk szerint a Falubarátok Szövetsége, amely itt Kolozsváron főleg az egyetemi hallgatókat ölelné fel, jelentős tényezővé válhatna a magyar ifjúság életében és segítségével radikális szellemen vihetnénk tovább az Erdélyi Fiatalok által félúton cserbenhagyott eszményeket... Magunk között ki is mondtuk, hogy mint *Falubarátok Szövetsége is létezőnk*, és ennek jegyében kerestük a munkatársakat.” (Kiemelés - *Cs.M.*).⁴⁸ Arról, hogy a Falvak Népe a Falubarátok Szövetségének lapja, még a Brassói Lapok is tudósított.⁴⁹ Ezzel szemben a jegyzőkönyv szerint Demeter János kijelentette, hogy a “Falubarátok Szövetségének kialakításában részt nem vett, az alakuló jegyzőkönyvet nem írta alá.” A gyűlésen ekkor a tényleges helyzet megállapítására egy Jancsó Bélához írott Kacsó-levél került felolvasásra, amely szerint az ÁGISZ-szervező Kacsó Sándort a Falubarát-mozgalom nevében, annak vezetőjeként kérte föl Demeter János a Falvak Népében való közreműködésre - ahol kétségtelenül igen nagy jelentősége lett volna az akkor már méltán országos hírű és tekintélyű publicista szereplésének. Kortárs visszaemlékezés szerint a levélben Kacsó Demeter vállalkozásának természetéről és annak az Erdélyi Fiatalokhoz való viszonyáról érdeklődött barátjától, Jancsótól. Válaszként Demeter kijelentette, hogy “Szövetségről, mint saját mozgalmáról Kacsóval nem beszélt”, majd *Szentiványi Elek* levelének tartalmát (miszerint Demeter kijelentet-

te volna, hogy az “Erdélyi Fiataloknál már csak névleg szerepel, s már saját orgánuma van, a Falvak Népe és mozgalma, a Falubarátok Szövetsége”) is tagadta. Végezetül a harmadik, a legsúlyosabb vétség következett, a Falvak Népe 1932. november 11-i cikkének idézett kitételével kapcsolatban, amely “igazságtalan támadásban részesíti a lapot és a köréje tömörült intelligenciát és jóhiszeműségünk kétségbevonásáig megy el.”. Cikkét Demeter ekkor a László Dezső lapszemléjére következett jogos reakciójaként tette fel, mivel szerinte László Dezső “a Falvak Népet a hatóságok felé denunciálta”, ám ezt követően megállapította, hogy “Nem lát ellentétet az Erdélyi Fiatalok és a Falvak Népe között”.

Láttuk: a Falvak Népe 1932 szeptember végén indult, s hogy László Dezső írása az Erdélyi Fiatalok novemberi számában jelent meg. Demeter szintén novemberi, inkriminált írása, a *Válasz az Erdélyi Fiataloknak* – erre érkezett. Demeter emlékiratában – szemben a jegyzőkönyvben leírtakkal – kizárásáról a következőket mondja: “Az Erdélyi Fiatalokból történt kiválás tiszta vizet öntött a pohárba. A kizáró határozattal kapcsolatban írtam a lap 1932. november 11-i számában...”⁵⁰ – s következik az Erdélyi Fiatalokat a “faji, vallási, sokszínűen egyszínű élősködők”-kel azonosító részlet; a két időpont között négy hónap telt el. *Demeter János kizárása a fenti nyilatkozat következtében, s nem pedig cikkét megelőzően történt.*

Az ülésen Jancsó Béla “egyedül az önként vállalt szolidaritással szembeni fegyelemsértés szempontját” tartotta döntőnek;⁵¹ érde-

kes az is – ez a jegyzőkönyvekből nem, csak szétszórta adatok és néha egymásnak ellentmondó emlékezések segítségével állapítható meg –, hogy kik foglaltak állást Demeter János kizárása mellett és ellen. Kizárására szavazott László Dezső és ráruházott szavazatával Dsida, Jancsó Béla, Bíró Sándor, Debreczeni, Balázs Ferenc és László Ferenc, maradása mellett pedig Mikó Imre, rajta keresztül Demeter Béla, Jancsó Elemér, s általa Bányai László foglalt állást. A döntésre válaszul Demeter hangsúlyozta: a lefolyt vita világnézeti harc volt, “ami pillanatnyilag a reakció győzelmével végződött. Ezt László Dezső, Jancsó Béla, Bíró Sándor, László Ferenc, Debreczeni László és Balázs Ferenc vezette le, egyrészt világnézeti meggyőződésük alapján, másrészt abból a célból, hogy a klerikalizmus és a Magyar Párt felé érdemeket érdemeljenek ki. Ezzel a lépésével az Erdélyi Fiatalok leleplezte magát, egy reakciós társaság áll most pőrén előttünk, amely ellen (Demeter) a legerősebb harcot fogja indítani.”

A történetek a már említett összegzésben László Dezső így értékelte: “Alapelveinkben leszögeztük, hogy alapító tagjaink semmiféle politikai megmozdulásban nem vesznek részt. D.J. ezt a pontunkat átlépte, amikor az általa szerkesztett hetilapban határozottan politikai mozgalmat indít és politikai magatartást tanúsít. Az EF az alapítók és munkatársak *munkaközössége*. Természetesen igaz, hogy az alapítóknak első sorban nem szabad a mi célkitűzéseinkkel rokonságot mutató más mozgalmakban mozgalmunk ellen megnyilatkozni. Lehetetlen helyzetbe került az illető, de lehetetlen hely-

zetbe hozza a lapot is, ha alapelvekben támadja a lapot, de magát főmunkatársnak tekintí. A F.N. 1932. nov. 11-i számában expressis verbis megmondja, hogy a F.N.-nek nem érdeke az, ami érdeke az EF-nek. Rendben van. De most D.J.-nak mind a kettő az érdeke, ha ott szerkesztő, emitt meg fm. (főmunkatárs - CsM). Egy szerkesztő nem gyalázhatja azt a mozgalmat, melynek ő alapító beltagja. Itt a konzekvenciákat le kell vonni. Értsük meg jól, nem világnézeti ellentétről, hanem a munkaközösség megsértéséről van szó. Akinek olyan súlyos kifogásai vannak egy munkaközösséggel szemben, annak két feladata lehet: vagy odahatni, hogy a közösség megváltozzék, vagy otthagyni a közösséget. D.J. egyiket sem tette meg. Az Erdélyi Fialatok nemcsak tagjait jelenti, és ezért a felelőtlenkedést nem engedheti meg.”⁵²

Mint már említettük, nem kétséges, hogy a “világnézetesek” aktivitásának fokozódása, a meglévő ellentétek mindenképpen artikulálódtak volna, és pedig rövid idő alatt az Erdélyi Fialatok vezetésében – amint az sem lényegtelen, hogy jellegüket tekintve valóban rivalizálhattak volna (mert a munkaterület közös volt, csak ellentétes meg gondolásból választották) az Erdélyi Fialatok faluszeminaristái és a Falubarátok Szövetsége. Ez azonban a történeti tényeket nem változtatja meg. Demeter János a maga kényszerű távozását egyértelműen világnézeti indítékú döntésnek nyilvánította már akkor, önmagát pedig a csoport “politikai lavírozásának” áldozataként állította be már 1933-ban, később még inkább, a baloldaliságot saját személyével azonosítva, s megerősítve az Erdélyi Fia-

talokat mindabban, amit László Dezső a főiskolás konferencia után írt az ifjú marxistákról. A tünet bonyolultságát tükrözi később is az az események dokumentált sorrendjével szembenálló beállítás is, amelyben a visszatérő öngazolási szándék a politikai színteret és más okokat a világnézeti meggyőződés tiszteletreméltó, nem egyszer mégsem egyértelműen alkalmazott – kizárólagos – fogalmával cseréli fel. Jeleztük azt is, hogy a csúsztatás szerencsétlen és a tényeket meghamisító volta ellenére is bonyolultabb összefüggésekről van szó. Az indokolatlannak tűnő harciasság és szektáriánus merevség, taktikátlanság taszította az Erdélyi Fialatokat, s amikor az a lapot közvetlenül is célba vette, szükségesnek látták a radikális retorziót.

Ennélfogva meglehetősen pontatlan az a már idézett, a szakirodalomban menetrendszerűen visszatérő, örökletessé vált elképzelés, mely szerint az Erdélyi Fialatok a “bal-szárnyat” leszámolásszerűen eltávolította a centrum merevsége következtében. A “bal-szárny” a valóságban ekkor egyetlen alapítót jelentett, akit később a munkásmozgalmi balrafordulás útján így vagy úgy többen is követtek: Bányai László március 22-én lépett ki formálisan is a vezetőgárdából.⁵³ Nem sokkal később Mikó Imre is kilépett – nyilatkozata nem maradt fenn. A 33-as fordulópont vitái után Venczel József, a magát neokatolikus irányban erősen exponáló munkatárs, a Hítel egyik fontos alakja is kilép a faluszemináriumából, mivel a lap irányával nem ért egyet.⁵⁴ Lényeges momentum még Demeter János kizárásával kapcsolatban az is,

hogy Demeter tagságának megszüntetése bár nem jelentett "jobbrafordulást" – mivel a "balszárnyat", sőt, magát "a baloldalt" érintette, a szakirodalomban és a mozgalom megítélésében az a felfogás is igen hatásosan öröklődött, hogy a balszárny kiközösítése után az Erdélyi Fiatalok a kiközösítettekkel szembenálló Országos Magyar Párt irányát követte volna.

Tamási Áron nemcsak a Tizenegyek szervezőjeként és novellistájaként, hanem mint Jancsó Béla, az Erdélyi Fiatalok és az általuk kezdeményezett mozgalom barátja, ritka éleslátással és higgadtsággal fogalmazta meg álláspontját – Jancsóék nyomában már valóban a felekezetek és érdekcsoportok fölötti "magasabb egység" nézőpontjából. Tamási a történeteket így látta: "Az elvektől (...) még nagyon messze van a cselekedet. Úgy látszik, hogy annál messzebb, minél több és szigorúbb az elv. Legalább is ezt bizonyítja azoknak a fiatal embereknek a kiválása és lenéző magatartása, akik minden »erdélyiségtől« mentesen, a szellemi és társadalmi kérdések megoldására csak egyetlenegy kulcsot tartanak alkalmasnak: a gazdaságit. Egy ideig magukban duzzogtak s láthatóan megvetették még azt a munkát is, amely például az Erdélyi Fiatalok kebelében vagy az irodalom területén folyt. Aztán néplap alapításával próbálkoztak: először egy olyan embernek az előtérbe állításával, akivel az elvi közösséget nem mindenben tételezték fel, de akinek neve és munkássága vonzó lehetett az erdélyi közönség felé. Amikor ez nem sikerült, a maguk jelzésével is megindították az illető néplapot, amelynek nem az volt a legnagyobb hi-

bája, hogy az okosságot és a dialektikát nélkülözte, hanem az, hogy személyi és anyagi támogatás híján hamarosan megszűnt. Akkor ismét csend volt, majd az »Ady Endre Társaság« megalakítására vonatkozó törekvések következtek.⁵⁵

A márciusi értekezletek harmadik jegyzőkönyve szerint a további két ülés az átszervezés, a lap-törekvések újraértelmezése jegyében folyt le. A március 10-i ülésen Demeter Béla figyelmeztetett a "főiskolás csoportok megindult izolálódására"; ennek oka az őszi konferencián már megnyilvánult ellentétek együttese és a "harmadik generáció" vázolt útkeresése volt, elmélyüléséhez a Falvak Népe ügye vezetett. Demeter Bélának lényeges megállapítása volt, hogy "Az összes kisebbségi problémákkal szembenező programot kell adni.", s ennek megvalósítására nagyobb terjedelem és kisebbségpolitikai, gazdasági, társadalomtudományi írások közlése látszik szükségesnek. Bíró Sándor elképzelésének megfelelően az alapítók a folyóirat negyedévenkénti, számonként 40 oldalas megjelenítésében állapodtak meg. A további lap-törekvéseket illetően eszmeileg Jancsó Béla intenciója volt a legfontosabb: ennek értelmében a mostani új nemzedékhez szólás a főfeladat, de a lap tematikájának is meg kell haladnia a főiskolás élet problémavilágát és a nemzedéki létszférát. A világnézeti alapelvek vitájában Mikó Imre a "100 %-os tudományos szocializmust" ajánlotta nézőpontul. Véleményében szerepe lehetett annak is, hogy Mikó, bár csak érintőlegesen, de az őszi konferencia után személyes kapcsolatot talált Antal Márkkal és marxista szemináriu-

mával is.⁵⁶ Az alapítók megegyeztek abban, hogy "mindenki szólás-, illetve írásszabadságát tiszteletben kell tartani", ami világnézetiileg a "vélemények egymásmellettségét jelenti.": a világnézeti függetlenség tehát továbbra is alapelv maradt. Az átszervezést elősegítendő az alapítók elhatározták egy új szervezeti szabályzat kidolgozását is, amelyet Jancsó Béla március 14-én ismertetett. Az új szabályok ugyancsak rögzítették a pártpolitikamentességet, elvben lehetővé téve egyes, konkrét kivételeket.⁵⁷

E fordulóponttal az Erdélyi Fialok történetének első, legfontosabb korszaka lezárult, a csoport ettől kezdve a módosult erőviszonyok és az új típusú ellentétek rendszerében, fokozódó világnézeti, politikai és társadalmi nyomás alatt folytatta működését.

A mozgalom történetét 1941 közepén zárta le a változás, amikor a lap a II. Bécsi Döntést követően megszűnt.

Ez a korszak az eszmei küzdelmek ideje volt az egész kisebbségi ifjúság számára, a szellemi utódlás gondok periódusa és azoké a közéleti vitáké, amelyekben az Erdélyi Fialokat autonómiájuk védelme folyamatos védekezésre kényszerítette. – Ebben az időben indult meg a *Hitel* új generációs folyóirata két ízben is, s jött létre a Vásárhelyi Találkozó.

VÉGE

Jegyzetek

1. Borbándi Gyula: *A magyar népi mozgalom. A harmadik reformnemzedék*. Püski, New York, 1973. 118.
2. Az első szám borítóján a szerkesztő, László Dezső mellett főmunkatársként szerepelt Balázs Ferenc, Bíró Sándor, Debreczeni László, Demeter János, Jancsó Béla, dr. Jancsó Elemér, László József, dr. Péterffy Jenő. 1932 végéig a szűkebb vezetőgárdának (a tulajdonjoggal rendelkező főmunkatársak körének) tagja lett még Bányai (Baumgarten) László, Demeter Béla, Dsida Jenő, László Ferenc, Mikó Imre és Nagy József is.
3. "Ezzel a generációváltással tevődött át az erdélyi törekvések vezérvonala az irodalomról a társadalmi falumunkára (...). ..az új generáció kétségtelenül nem elsősorban irodalmi célkitűzésű." Tolnai Gábor: *Erdély magyar irodalmi élete*. Értékezesek a M.Kir. Ferencz József Tudományegyetem Magyar Irodalomtörténeti Intézetéből. 11. Szeged, 1933. 130.
4. Vita Zsigmond: *Kulturális szervezkedésünk egysége.* = EF 1933.III. – Az Erdélyi Fialok és az Országos Magyar Párt viszonyáról: Csapody Miklós: *Egy nemzedék iskolája: az Erdélyi Fialok* = Tiszatáj, 1984.7. és Csapody: *Önazonosság, mentalitás, irodalom* = Új Forrás, 1984.4.
5. Ld. *Egy nemzedék iskolája...* 45-51.
6. Borbándi: i.m. 117-18.
7. Ligeti Ernő: *Súly alatt a pálmá.* 146.
8. *Erdély története III. 1830-tól napjainkig*. Szerk. Szász Zoltán. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986. 1746.
9. Dr. Prohászka László: *Gazdálkodjunk az élő nemzetivel vagyonnal!* = Magyar Kisebbség, 1929. 23. 862.
10. Szenczei László: *A magyar-román*

kérdés. *Történeti és politikai tanulmány*. Officina, Budapest, 1946. 137. **11.** Ld. Csapody Miklós: *Program és nemzedék* (Fejezet az Erdélyi Fialatok előtörténetéből 1923-1929). In: Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1982-83. 573. Ld. továbbá a magyar hallgatóság számadataira és a magyar oktatás helyzetére is. **12.** Mikó Imre: Huszonkét év. 109. **13.** Ld. Mikó Imre: *Akik előttem jártak*. Kriterion, Bukarest, 1976. 17. Az enciklikáról ld. Gergely Jenő: *A politikai katolicizmus Magyarországon (1890-1950)*. Kossuth, Budapest, 1977. 150-52. Az enciklika erdélyi alkalmazásáról az Erdélyi Fialatok Csákány Béla írásával (*Egyházaink szociális állásfoglalása*) mondott véleményyt = EF 1932/1-2. - Az ifjúkatolikusok megerősödése nyomán már 1931-ben volt néhány súrlódás köztük és az Erdélyi Fialatok között. Ld. Ksi: *Egyetemi hallgatóink = Erdélyi Tudósító*, 1931. 11. Erre az írásra válaszolt László Dezső *Az Erdélyi Fialatok és az erdélyi magyar egyházak* (= EF 1931.4.) című cikke, amely a lap felekezetek fölötti álláspontját rögzíti. Később Márton Áron is bírálta a református jellegű lapot (*Hol van és mit produkált eddig az erdélyi katolikus ifjúság?* = Erdélyi Lapok, 1932. márc. 17.). A többi között erre is reagált László Dezsőnek egy másik alapvető írása (*Az Erdélyi Fialatok világnézeti függetlenséget hirdet* = EF 1932. 3-4.). Érdekes, hogy Venczel József, az Erdélyi Fialatok faluszemináriumának titkára már 1931-ben sem mint a felekezetek fölötti Erdélyi Fialatok tagja, hanem mint az Erdélyi Római Katolikus Népszövetség képviselője végezte falumunkáját (Demeter

Bélának, a faluszeminárium elnökének beszámolója az Erdélyi Fialatok 1931. évi munkájáról). **14.** Makkai László: *A harmadik generáció* = EF 1932. 3-4. 54-56. **15.** Makkai i.m. 56. **16.** A vitát összefoglalja Szávai Géza *Helyzettudat és irodalom* című monográfiájában. Dacia, Kolozsvár-Napoca, 1980. 79-114. **17.** A konferencián résztvevő Tóth Zoltán ezt a következőképpen értelmezte: "a baloldal szervezett és individuális értelemben véve is felsőbbrendű az ún. polgári ifjúságnál". (I. Tóth Zoltán: *Magyarok és románok*. Történelmi tanulmányok, gondozta Csatári Dániel. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966. 16.) **18.** *Az Erdélyi Fialatok második főiskolás konferenciája* = EF 1933. I. 36. **19.** *Sodorni vagy sodortatni?* = Ellenzék, 1932. nov. 13.sz. **20.** 1932. nov. 18. A lapot Franyó Zoltán szerkesztette - Jellemző, hogy ez a hang, az Erdélyi Fialatok merev dogmatikus elítélése a belső hasadás után odáig megy, hogy még Gaál Gábor Korunkja is nyíltan fasisztának nevezi, többször meg is bélyegzi a mozgalmat (ld.: /sz./ - /m./: *A Széchényi ébresztők* = Korunk, 1933. 490. és /M.N.J./ (Méliusz Nelovánkovic József): *Indulás* = Korunk, 1933. 701.) **21.** Csatári Dániel: *A Vásárhelyi Találkozó*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967. Irodalomtörténeti Füzetek 56. 43. **22.** László Dezső: *Az erdélyi magyar ifjúsági mozalmak* mérlege és Dr. Jancsó Béla: *Határkőnél*. **23.** László Dezső: i.m., EF 1933.I.1-2. 24. i.m. 2-3. **25.** Balogh Edgár: *Mesterek és kortársak*. Tanulmányok, jegyzetek, emlékezések. Kriterion, Bukarest, 1974. 401. **26.** Sóni Pál: *A romániai magyar irodalom története*. Editura Di-

dactica si Pedagogica, Bucuresti, 1965. 15.; id. Mikó Akik előttem jártak 17.; A "népi" mozgalomhoz közeledő törekvések. Erdélyi Fiatalok. In: *A magyar irodalom története VI: A magyar irodalom története 1919-től napjainkig*. Szerk. Szabolesi Miklós. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966.; Czine Mihály: *Nép és irodalom*, II. 60.; Pomogáts Béla: *A transzilvanizmus. Az Erdélyi Helikon ideológiája*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983. Irodalomtörténeti Füzetek 107. 197-98.; Herbai István: *A népi írók mozgalmanak keletkezése és a munkásmozgalom (1928-1932)*. Tudományos szocializmus füzetek 70. Kiadja a Művelődési Minisztérium Marxizmus-Leninizmus Oktatási Főosztálya, Budapest, 1983. 46, 75.27. Mikó Imre: *Huszonkét év 189. 28.* "A nemzetiségi kérdésben hozott határozat megállapítja, hogy az elnyomott nemzetiségek mozgalma a Romániában napirenden lévő demokratikus forradalom hajtóereje. A nemzeti mozgalmak bekapcsolása az ország demokratikus átalakulásáért folyó küzdelembe akkor lehetséges, ha a párt fokozottabban szervezi a nemzeti ségi elnyomás elleni mindennapos harcot, amely kiterjed a nemzeti nyelvű iskolák és kulturális intézmények likvidálására illetve bezárására, a nemzetiségi munkások és tisztviselők elbocsátása ellen, a nemzetiségek nyelvének egyenjogúságáért és a bojári, királyi földek kárpótlás nélküli átadásáért folyó küzdelmekre. A kongresszus a párt előtt álló feladatokkal összefüggésben hangsúlyozta a román uralkodó osztályok és a nemzetiségek burzsoáziája között meglévő együttműködés leleplezésének fontosságát." (Csatári Dániel:

Román-magyar kapcsolatok. Történelmi vázlat. Kossuth Kiadó, Budapest, 1958. 144.) - "Az V. kongresszus arra irányította a pártot, hogy fokozza erőfeszítéseit a munkásegységfront megvalósítására, munkásosztály akcióegységének erősítésére, új harci formákat jelölt ki a széles tömegek megszervezése, gazdasági és politikai érdekeik megvédése céljából." (*A Román Kommunista Párt dokumentumai. A Román Kommunista Párt - a román nép forradalmi és demokratikus harcának, a munkás- és szocialista mozgalom haladó hagyományainak folytatója*. Politikai Könyvkiadó, Bucuresti, 1972. 77.) - Figyelemre méltó, hogy a szöveggyűjtemény így kommentálja az V. kongresszust: "A III., IV. és V. kongresszus egész sor dokumentumában, rezolúciójában, határozatában Romániát tévesen tipikusan soknemzetiségű államnak nevezték, amely egyes idegen területek elfoglalása útján jött létre. A nemzeti állam kialakulási folyamatának téves értékelése nyomán, ezek a dokumentumok feladatként tüzték ki állandó és átfogó tevékenység kibontakoztatását azért, hogy úgymond felszabadítsák a román imperializmus alól, az elnyomott népeket annak az elvnek az alapján, miszerint minden nemzetnek joga van az önrendelkezésre egészen a létező államtól való teljes elszakadásig. Az egységes államtól való elszakadásig terjedő önrendelkezés jel-szavának beiktatása a párt dokumentumaiban, a pártnak adott azon útmutatás, hogy harcoljon egyes, döntő többségben románlakta területek Romániától való elszakításáért, nem vette figyelembe Romániának mint egységes államnak a konkrét körülményeit.

Ez mélységesen téves volt, mert valójában a nemzeti állam szétdarabolására és a román nép szétbomlasztására buzdított.” (i.m. 78.)

29. Vö. Csatári: Román-magyar kapcsolatok 145., Csatári: A Vásárhelyi Találkozó 45, Balázs Sándor: *A Falvak Népe huszonöt száma* = Korunk, 1964. I. 58., Dankanits Ádám beszélgetése Csögör Lajossal = A Hét, 1975.4.10., Demeter János: *Így indult a Falvak Népe* = Igaz Szó, 1971.2. és *Századunk sodrában* (Kriterion, Bukarest, 1975), 173-203. 30. 1891-ben született Kolozsváron, ügyvéd, a KRP egyik vezetője. 31. Demeter: *Századunk sodrában* 175. 32. uo. 33. uo. 175. 34. Uo. A találkozón eszerint részt vett még Jancsó Elemér, Szirmai István, Csögör Lajos és Tamási Áron is. A jelenlévők személyazonosságát megerősíti Marosi Ildikó beszélgetése Csögör Lajossal (= A Hét évkönyve, Bukarest, 1978. 29.) 35. Jancsó - még mint az Erdélyi Fiatalok tagja - 1933-ban cikket írt a Boabe de griu-ba a “Falvak Népe című, erősen baloldali beállítottságú folyóiratunkról.” (Kiemelés - CsM). (Problema satului unguresc in Ardeal - Az erdélyi magyar falu problémája. Vö. Becke György: *Tolmács nélkül*, Kriterion, Bukarest, 1972. 143.) 36. Marosi Ildikó beszélgetése Csögör Lajossal, 29. 37. uo. 38. *Szabó Árpád*. Bevezette Jordáky Lajos. Testamentum-sorozat. Politikai Könyvkiadó, Bukarest, 1974. 8. 39. Csatári: A Vásárhelyi Találkozó, 45.40. “Br. Bánffy Ferenc egyik alapítónknak: Demeter Jánosnak a Falvak Népe című hetilapja miatt vonakodott az E F kiadásában kiadni Mikó tanulmányát. A szerk.biz. e helyzetben Mikó tetszésére bízta, hogy saját kiadásában, v.

Falu-füzeteink sorozatában jelentené-e meg művét, egyszersmind felkérte, juttassa Br. Bánffy F. tudomására, hogy a FN a Demeter János magánvállalkozása, amiért a felelősség nem terheli az E F-at. E felvilágosítás után Bánffy Ferenc hozzájárult ahhoz, hogy Mikó kívánsága szerint a Falu-füzeteink sorozatában jelenjék meg tanulmánya...” (*Az Erdélyi Fiatalok szerkesztőbizottságának jelentése, 1933.*) 41. Jancsó Béla 1932. december 2-i levele László Ferenchez: “Hogy ő (Demeter János) miért nem vonja le a helyzete konzekvenciáit az Erdélyi Fiatalokkal szemben? Ezt nem tudom. Egy ilyen irányú puhatolózásomra kijelentette, hogy ő nem lép ki, tessék zárják i. Én pedig az Ő velünk való ellentmondásaiban nem elvi hátteret látok, hanem egyszerűen az ő természetéből folyó fegyelmetlenséget, amellyel semmi keretbe illeszkedni nem tud. Tehát itt elvi vitáról szó sem lehet az Ő esetében, főleg nyilatkozata után, örülök, hogy ebben is egyezik véleményünk. Érdekes, hogy Imrus (Mikó Imre) Dezsővel együtt felkeresett és nagyon határozottan kívánta, hogy a főmunkatársakat pár nap alatt hívjuk össze, ez döntsön, hogy legyen-e karácsonyi szám, döntsön az ő könyve megjelenéséről és a lap irányáról, esetleges felszámolásáról...” - Hogy Jancsó Béla jóhiszeműsége Demeter János álláspontjának megítélésekor teljes mértékben téves volt, jelen tanulmány elemzése is bizonyítja. 42. 1931. december 16. 43. 1931. július 13. 44. *Az Erdélyi Fiatalok szerkesztőbizottságának jelentése (1931. júl.-1933. I.)* 45. *Az erdélyi magyar ifjúság jövője* = EF 1930. 2. 18-20. 46. Mi-

kó Imre Jancsó Bélához 1933. április 11-én írott levelében kéri, hogy az alapító főmunkatársak között többé ne tüntessék föl a nevét. **47.** Az Erdélyi Fialatok szerkesztőbizottságának jelentése (1931. júl.-1933.I.) **48.** Demeter: Századunk sodrában, 197. **49.** Halász Sándor írása, 1933. jan. 4. **50.** Demeter I.m. 180. **51.** Az 1933. márc. 9-i gyűlés jegyzőkönyve; a további részletekkel együtt ld. *Függelék.* **52.** A szerkesztőbizottság jelentése... **53.** Bányai (Baumgarten) László kilépőlevele:

“Tisztelt Szerkesztőség,

Hónapok hosszú megfontolása után az Erdélyi Fialatok körül utóbbi időben felvetődött bizonyos politikai természetű hullámok véglegesen megérlelték bennem azt a szándékot, hogy az alapító tagok, illetve főmunkatársak sorából s egyben az egész mozgalom köréből kilépjek.

Vidéki tartózkodásom akadályja volt annak, hogy az Erdélyi Fialatok irányításában közvetlenül részt vegyek s fontosabb ideológiai állásfoglalásokban, valamint elvi jelentőségű megnyilvánulásokban alkalomról alkalomra véleményemet nem nyílt alkalom idejében közvetlenül kifejezni, ami egy munkaközösség természetével sehogyszem egyeztethető össze. Ezenkívül a lap helyi ér-

dekeit tartva szem előtt, kénytelen voltam olyan álláspontok védelmére, amik részben elveimmel, részben állásbeli érdekeimmel vittek összeütközésbe.

Ezek után, mivel a lap akcióiban különösen az utóbbi időben érvényesülő szempontokat úgy sincs módomban ellenőrizni s még kevésbé velük szemben saját szempontjaimat érvényesíteni, egzisztenciális érdekeim arra indítanak, hogy az Erdélyi Fialatok kötelékéből kilépésemet ezennel bejelentsem.

Kolozsvár, 1933. márc. 22.

Baumgarten László s.k.

Bányai László egy évvel korábban még helyeselte a politikamentességet; a Magyar Gazdasági Szövetséggel kapcsolatban elutasítja a csatlakozást, s hasonló okból helyesli azt is, hogy Péterffy Jenő igazában már nem főmunkatárs (Bányai László levele Jancsó Bélához, 1932. január 20.) **54.** Venczel József levele az Erdélyi Fialatok szerkesztőségéhez, 1933. május 30. **55.** Cselekvő ifjúság. 3. A “népvalóság” hirdetői. In: Virrasztás, 273-74. **56.** Mikó Imre: Antal Márk és köre = Korunk, 1970. 12. 1876. **57.** Az idézett levelek, beszámolók és jegyzőkönyvek másolatai a szerző birtokában.